

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ

Збірник наукових праць

Випуск 3

Засновано у 2015 році

Рівне – 2016

УДК 37 : 005.591.6

I - 66

ББК 74.200

Інноватика у вихованні : зб. наук. пр. Вип. 3 / упоряд. О. Б. Петренко ; ред. кол. : О. Б. Петренко, Н. М. Гринькова, Т. С. Ціпан та ін. – Рівне : РДГУ, 2016. – 327 с.

До збірника увійшли наукові праці, здійснені у галузі теорії і методики виховання. Статті спрямовані на багатоаспектне висвітлення основних напрямів, сучасних підходів до змісту, форм і технологій виховного процесу, починаючи від дошкілля і завершуючи вищою школою.

Редакційна колегія:

Головний редактор: **Петренко Оксана Борисівна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Заступники головного редактора: **Гринькова Надія Михайлівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Відповідальний секретар: **Ціпан Тетяна Степанівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редакційної ради:

Сухомлинська О. В., доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, Академік-секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України;

Бех І. Д., доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України, директор Інституту проблем виховання НАПН України;

Пустовіт Г. П., доктор педагогічних наук, професор, Учений секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України;

Павелків Р. В., доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Коберник О. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Лобода С. М., доктор педагогічних наук, професор, доктор габілітований, професор звичайний Вищої школи інформатики і прикладних наук (м. Лодзь, Республіка Польща).

Члени редколегії:

Безкоровайна О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету;

Вербець В. В., доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної, навчально-методичної роботи та гуманітарної політики Рівненського державного гуманітарного університету;

Войтович І. С., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та методики викладання інформатики Рівненського державного гуманітарного університету;

Лісова С. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики професійної освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Литвиненко С. А., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Карпенчук С. Г., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Поніманська Т. І., кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології (дошкільної і корекційної), проректор з наукової роботи Рівненського державного гуманітарного університету;

Федяєва В. Л., доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Херсонського державного університету;

Шугасва Л.М., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету;

Яшук І. П., доктор педагогічних наук, професор, декан факультету початкової освіти та філології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;

Бісовецька Л. А. кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методик початкового навчання РДГУ;

Дупак Н. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання РДГУ.

Свідомство про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 21161-10961Р.

Упорядники: проф. **Петренко О.Б.**, доц. **Ціпан Т.С.**

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ**

Рецензент: **Федяєва В. Л.** - доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Херсонського державного університету

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол №5 від 26 травня 2016 р.)

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

ЗМІСТ

Сухомлинська О. В. В. О. Сухомлинський про життєві (вітальні) потреби дітей: піклування і захист.....	6
Пустовіт Г. П. Педагогіна складова дозвілlesої діяльності дитини у позашкільних навчальних закладах: соціокультурні виклики.....	15
Павелків Р. В. Роль навчання і виховання у формуванні моральної свідомості особистості молодшого школяра.....	27
Петренко О. Б. Постнекласична парадигма освіти й виховання: теоретичний аналіз.....	40
Потапчук Т. В. Педагогічні умови формування у студентів позитивного ставлення до навчання на заняттях із хорового класу.....	49
Budz I. F. Prospects in gifted education development: worldwide tendencies.....	56
Антонець Н. Б. Мікроісторія освіти: Ровенська школа-інтернат № 1 у долі її вихованців (початок 1960-х рр.).....	64
Бісовецька Л. А. Роль періодичної преси у формуванні особистості школяра.....	74
Бричок С. Б. Психолого-педагогічна діагностика у роботі куратора студентської групи.....	82
Ганжа М. В. Вплив мистецтва дизайну на виховання патріотичних почуттів молодших школярів.....	90
Гринькова Н. М. До проблеми формування педагогічної компетентності батьків з питань морального виховання молодших школярів в умовах позашкільного навчального закладу.....	98
Гудовсек О. А. Інноваційна технологія диференційованого навчання Світлани Логачевської.....	108
Жданович Ю. М. Теоретичні засади організації змістовного дозвілля для дітей переселенців.....	114
Петренко С. В. Мультимедійні презентації як інноватика у виховній діяльності.....	122
Семенов О. С. Психолого-педагогічні чинники та закономірності формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника у позашкільному навчальному закладі.....	129
Сергеєва Н. В. Психолого-педагогічні методи дослідження ціннісно-орієнтованої активності підлітків.....	139
Сойчук Р. Л. Особливості організації проектної діяльності у процесі виховання національного самоствердження учнівської молоді.....	146
Стельмашук Ж. Г. Педагогічні умови ефективної взаємодії сім'ї і школи у вихованні дисциплінованості учнів.....	155
Трохимчук І. М. Дослідницька діяльність як засіб формування екологічної вихованості учнів.....	165
Ціпан Т. С. Професійна компетентність сучасного вчителя.....	174

Ярмошук О. О., Василюк В. М. Використання мнемотехніки як активного методу навчання на заняттях зі студентами спеціальності «Фізичне виховання»	182
Добрики молодих науковців	
Баліка Л. М. Бібліопедагогіка як наука про вивчення читацьких інтересів.....	190
Бірюк Д. О. Інноваційні підходи як стратегія й педагогічна умова реалізації менеджменту у вітчизняних вищих педагогічних освітніх закладах початку ХХІ століття	195
Брончук О. Л. Роль поетичного слова як засобу стимулювання творчої активності молодших школярів	208
Булавіна Ю. В. Організація правового виховання учнівської молоді у загальноосвітніх навчальних закладах як педагогічна проблема	212
Гаврилюк О. С. Морально-естетичне виховання молодших школярів засобами мистецтва	220
Давидюк І. В. Основні інноваційні напрями підготовки майбутніх вчителів початкових класів до оздоровчо-спортивної роботи.....	226
Долженко С. Г. Попередження неуспішності молодших школярів як психолого-педагогічна проблема (50-80-ті роки ХХ ст.)	232
Кашуба А. А. Теоретичні аспекти підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації змагальної діяльності зі спортивних ігор	245
Котлярчук Г. Й. Формування в учнів основної і старшої школи пізнавального інтересу до природи за допомогою ТРВЗ-технології у процесі вивчення української літератури.....	251
Максимюк Л. П. До питання професійно-педагогічної культури вчителя.....	256
Мар'юсик І. В. Ігрова діяльність як засіб формування еколого-валеологічної культури молодших школярів	263
Михальчук Ю. Б. Естетичне світосприймання як соціально-педагогічна проблема	270
Паврозник В. Ю. Естетичне виховання дітей молодшого шкільного віку засобами мистецтва.....	275
Пироженко П. В. Гуманізація навчального процесу як складова реформи шкільної освіти в КНР	280
Пташук О. А. Естетична культура особистості як мета естетичного виховання: теоретичний аналіз	289
Стрілецька К. А. Казкотерапія як метод формування моральних якостей молодших школярів	295
Федорук О. М. Професійна підготовка документознавця в інформаційному середовищі як об'єкт педагогічного дослідження	303
Шелюк Г. В. Специфіка виховного процесу у початкових школах Св. Синоду (на матеріалах журналу «Церковно-приходская школа»)	308
Шидловський А. І. Змістовно-організаційні особливості технології формування професійної компетентності майбутніх учителів фізико-технологічного профілю.....	318

педагогических исследованиях; образование рассматривается как часть социальной сферы, выделяются способы реализации социального заказа образования, изучается влияние образования документоведов на социальное развитие и общественный прогресс.

Проведенный анализ исследований документоведческого образования свидетельствует, что в образовательной практике наработан значительный арсенал педагогических идей, однако теоретическое осмысление педагогического опыта происходит чрезвычайно медленно. Очевидно, что развитие специальности «Документоведение и информационная деятельность» требует разработки теоретических основ педагогики профессионального образования документоведов, что, в свою очередь, сможет обеспечить качественную и профессиональную подготовку специалистов.

Ключевые слова: документовед, информационная среда, образование, педагогические исследования.

Abstract. The article is devoted to the investigation of the professional training of documentary specialists in the information environment. The issues of documental education in social and educational research are updated in the article; education is considered as a part of social sphere; the ways to implement of social order in documental education are defined; the influence of documental education at social development and social progress is studied.

The analysis of the recent researches of documental education proves that in educational practice a significant arsenal of teaching ideas has already been worked out, however, theoretical understanding of the teaching experience is extremely slow. Obviously, the development of the scientific discipline “Documentation and informational activity” needs to develop a theoretical framework of pedagogy of professional education of documentary specialists, which, in turn, will be able to provide quality and professional training.

Key words: documentary specialist, information environment, education, educational researches.

Стаття надійшла до редакції 13.05.2016

Г. В. Шелюк

СПЕЦИФІКА ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ПОЧАТКОВИХ ШКОЛАХ Св. СИНОДУ (НА МАТЕРІАЛАХ ЖУРНАЛУ «ЦЕРКОВНО-ПРИХОДСКАЯ ШКОЛА»)

Анотація. У статті на матеріалах журналу «Церковно-приходская школа» розкрито специфіку виховного процесу у початкових школах Св. Синоду. З'ясовано, що виховання у цих школах здійснювалось спільно церковною школою, сім'єю, громадськістю і ґрунтувалось на релігійних засадах, загальнолюдських та національних цінностях. Доведено, що виховний вплив здійснювався, насамперед, через зміст освіти, у

позаурочній та позакласній діяльності, причому вчителі церковнопарафіяльних шкіл використовували широкий спектр форм, методів і засобів виховання учнів. Саме початкові школи Св. Синоду були осередком збереження самобутніх основ православ'я і народності в умовах реалізації державної політики русифікації царської Росії наприкінці XIX–початку XX ст.

Ключові слова. виховний процес, початкові школи Св. Синоду, журнал «Церковно-приходская школа», християнська мораль.

Постановка проблеми. Відповідно до розвитку суспільства, політичного ладу й ідеологічної ситуації у конкретній країні змінювалась й мета виховання підростаючого покоління й система виховання, й організація та спрямованість виховного процесу. Зміна цілей виховання на різних етапах розвитку людства не була випадковою чи довільною: вона завжди була зумовлена характером суспільних відносин й панівною ідеологією.

Організація виховного процесу як у школі, так і в інших виховних інститутах держави буде ефективною у разі знання й творчого використання кращих надбань педагогів минулого. Вчителі, вихователі, методисти повинні усвідомлювати, що організовувати виховний процес слід з урахуванням численних вітчизняних виховних традицій. Тому вивчення малодосліджених сторінок вітчизняної історії виховання є важливим завданням у сучасній педагогічній науці.

Одним з цікавих і малодослідженим феноменом української системи виховання є початкові школи Св. Синоду, які традиційно радянською педагогікою оцінювались негативно, хоча неупереджений аналіз їх діяльності дає змогу переоцінки їх роль і місце в збереженні української національної системи цінностей і традицій.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Історію системи виховання у вітчизняній школі досліджували О. Вишневський [3], В. Кравець [8], О. Сухомлинська [11] та ін.

Аналіз діяльності шкіл Св. Синоду свого часу здійснили С. Бричок [2], В. Омельчук [13], І. Петренко [15]. При цьому аналіз специфіки виховного процесу у початкових школах Св. Синоду (за публікаціями у журналі «Церковно-приходская школа») на сьогодні ще не здійснювався, тому саме такий аналіз і став **завданням** пропонованої статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Окремою вагомою ланкою в системі вітчизняної початкової освіти кінця XIX ст. стали початкові школи відомства Священного Синоду – соборного церковного уряду, який мав усі види вищої влади і через який діяла в церковному керівництві верховна самодержавна влада. Найважливішим завданням навчальних закладів цього відомства було духовно-моральне виховання підростаючого покоління на засадах християнства і народності. Саме в кінці XIX – на початку XX ст. формувалась цілісна методична база навчальних закладів Духовного відомства, що мала на меті посилення морального і методичного складників та підвищення ролі церковних шкіл

у системі початкової освіти того часу. В освітній діяльності православного духовенства найважливіше місце займала церковнопарафіальна школа, яка давала початкову освіту дітям українського селянства.

«Церковно-приходская школа» – щомісячник, який видавався у 1887–1906 роки при Київській єпархіальній училищній раді і мав на меті удосконалення методичного забезпечення вчителів церковнопарафіальних шкіл [19].

У 1898 р. Училищна Рада при Св.Синоді рекомендувала Єпархіальним Училищним Радам і повітовим відділенням, завідувачам дружокласними й учительськими церковнопарафіальними школами обов'язково виписувати ці друковані видання. Журнали призначалися не лише для вчителів церковнопарафіальних шкіл, вони висвітлювали положення церковних шкіл Росії, дидактичні й методичні питання церковної освіти, розпорядження й постанови урядових закладів. У журналі додатково публікувалися твори художньої літератури, тексти й ноти духовних пісень.

На сторінках журналу друкувалися матеріали, які об'єднувалися ідеєю виховання дітей у дусі православної віри – головною метою діяльності церковнопарафіальних шкіл взагалі. Зокрема, на сторінках журналу вперше було започатковано друк інструктивних матеріалів з організації виховного процесу, рекомендовані плани виховних заходів.

Виховний процес у початкових школах Св.Синоду кінця XIX – початку XX століття будовався на релігійних засадах: релігійне виховання мало слугувати основою морального.

Характерною особливістю діяльності шкіл Св.Синоду було домінування виховних цілей над дидактичними. Як зазначалось у звіті обер-прокурора Св.Синоду, «церковная школа ... ставит на первом месте воспитательную цель...» [4, с. 106]. Головним у церковнопарафіальній школі було виховання у школярів набожності, любові до ближнього, правдивості, щирості, поваги до батьків, любові до праці, високих патріотичних почуттів [10, с. 53]. Виховний процес повинен був стверджувати православне вчення віри і християнської моралі, а також вказати дитині, що робити, чим жити, для чого жити.

Як би громадські діячі кінця XIX – початку XX ст., пізніше радянські ідеологи педагогіки не намагались нівелювати позитивну роль початкових шкіл Св.Синоду, все ж заслуговують на увагу думки й таких відомих просвітителів, як Гр. Наш – відомий український громадський та політичний діяч, публіцист і педагог. У праці «Нова сила» Гр. Наш доводив, що «українське селянство цілі віки жило з церковною школою, і, хоча було темне, а проте мало свою, хоч і примітивну, культуру» [5, с. 42], що церковнопарафіальна школа не проводила денационалізацію, «в ній виростає нова сила, яка впливає на культурний поступ села; сила, яка часто творить протилежне тому, для чого приставлена, творить культурні цінності» [5, с. 40]. На підтвердження останнього ідеологи церковнопарафіальної школи застерігали вчителів, що знання можуть стати злом, якщо їх володар – дитина – ігноруватиме християнську мораль.

Отже церковнопарафіальна школа мала, на думку Гр. Наша, головну перевагу над міністерською – вона не «витравлювала національне почуття народу», дозволяла зберегти «свою культуру», виховувала у дитині християнську мораль [там само, с. 42].

Розглянемо більш розлого, як саме організовувався виховний процес у початкових школах Св. Синоду.

Насамперед, виховання у цих школах ґрунтувалось на усвідомленні дітьми понять «Бог», «людина», «обов'язок», «добро», «зло», «мир», «любов», на знанні і розумінні вихованцем норм і правил поведінки. Виховні завдання, які ставились перед вчителями початкових шкіл Св. Синоду, роз'язувались за допомогою конкретних форм, методів і засобів виховання. Для формування поглядів, понять, переконань використовувались розповіді, бесіди, роз'яснення, тобто методи формування свідомості учнів.

Аналіз публікацій журналу «Церковно-приходская школа» дає змогу стверджувати, що вчителями церковнопарафіальних шкіл широко застосовувались бесіди, особливо на етичні теми. Предметом бесід обирались релігійно-моральні теми з церковної і вітчизняної історії, причому відбирались ті події, в яких найбільш сильно і показово демонструвалась сила народу, його віра і відданість вітчизні [17].

Метод роз'яснення найчастіше застосовувався, наприклад, у процесі обговорення правил поведінки, негативних проявів у поведінці учнів (грубість, хамство).

Своєю чергою, застосовуючи розповідь, вчителі повинні були слідкувати за емоційністю викладу матеріалу, за мовою, за вмінням говорити. Дітей привчали шанобливо вітатись до старших, хлопчиків – знімати головний убір. Для всіх учнів без винятку обов'язковим було зустрічати вчителя або відвідувача в класі стоячи. Учні вчили терпимості, їм заборонялось в школі битись, сваритись, штовхатись, заборонялись будь-які грубі випадки стосовно інших людей.

За допомогою методу привчання у дітей виховувалась культура поведінки. Від учнів церковнопарафіальних шкіл вимагали, аби вони приходили до школи чисті, мали охайний вигляд, акуратно користувались книжками і зошитами.

Вчителям радили застосовувати для учнів церковнопарафіальних шкіл своєрідні етичні настанови-правила:

1. Входячи в школу, зніми головний убір, поклонись, привітайся, все зайве заховай.

2. Не лінись, старанно вчись.

3. Не вибігай без причин під час уроку з кімнати.

4. Уважно слухай свого учителя.

5. Відповідай лише те, що добре завчив.

6. Бажай кожному добра і чим можеш допомагай.

7. Уникай сварок, бійок, лихих пригод.

8. Коли повернешся додому, привітайся, все розклади на місце, розкажи, що вивчив за день [9, с. 77].

У публікаціях журналу пропонувалась методика застосування методів стимулювання у церковнопарафіяльних школах. Система виховної роботи, яка базувалась на стимулюванні, орієнтувалась на внутрішні можливості, що закладені в самих дітях, виходила з необхідності викликати у дитини потребу в певній поведінці і зумовлювала мотиви такої поведінки [18]. При цьому, в арсеналі виховних засобів церковнопарафіяльної школи метод покарання займав не останнє місце. На основі аналізу журнальних статей можна зробити висновок, що в школі існувала чітка система заборон: учням заборонялось сидати на чужі місця, обмінювати, купувати і продавати будь-що в школі, користуватись чужим одягом, книгами, паління тютюну.

Натомість вчителям заборонялось хвалити, перехвалюючи учнів, засуджувати низьку успішність, застосовувати до всіх учнів однакові методи впливу, не обзивати дітей лайливими словами, не залишати дитину без обіду, не ставити на коліна, не бити, не виганяти учнів у коридор під час уроку, не тягати дітей за вуха і коси (це привчало до жорстокості). У церковнопарафіяльних школах не було карцерів, на відміну від міністерських шкіл. Досить своєрідними були дисциплінарні заходи. За певне порушення дисципліни (лінь, спеціальні витівки, замах на авторитет учителя) учням робили зауваження, виносили догану наодинці, догану в присутності учнів, позбавлення місця на певний час («без місця»), пересаджування за окремих (спеціальний) стіл, повідомлення батькам про поведінку учня, запрошення батьків до школи, заборона грати в спільні ігри з дітьми, виключення зі школи. У тих школах, де виставляли оцінку за поведінку, застосовували зниження балів за поведінку. Крім того, досить поширеним видом покарання було залишення учнів після уроків (залежно від провини учень лишався на 0,5–2 год.). Найчастіше в цей час учні під наглядом вчителя виконували якусь роботу (повторювали погано вивчений урок або готували домашні завдання). Фізичні методи покарання в церковнопарафіяльних школах не заборонялись, але вважались неефективними, оскільки діти до них звикали, тому що батьки вдома били дітей [16].

Автори публікацій журналу «Церковно-приходская школа» наголошували, що покарання повинне бути адекватним вчинку і справедливим. Із цього приводу досить інформативною є стаття «Порядок (дисципліна) в школі», вміщена в січневому номері журналу за 1892 рік. Стаття містить конкретні поради щодо забезпечення дисципліни учнів та засобів впливу на них. Слід зауважити, що актуально і сьогодні звучить таке застереження учителеві: «Із 10 ударів, які робить учитель учневі, на 9 заслуговує він сам» [16, с. 327].

Крім цього, журнал вміщував цікаві практичні поради вчителям у різних негипових ситуаціях. Наприклад, якщо у класі здійснено крадіжку учнем вперше, то вчителю радять речі повернути власнику, а особу злодія не розкривати перед учнями класу. Якщо учень здійснював крадіжку вдруге, то вчинок доцільно обговорити з усіма учнями класу [18].

З аналізу публікацій журналу нами встановлено, що досить

своєрідно радили застосовувати вчителям початкових шкіл Св. Синоду і метод заохочення. Важливо було не перехвалити учня, дотримуватись при похвалі певної обережності, почуття міри. Види заохочень, які застосовувались вчителями були досить різноманітні: схвалення, підбадьорювання, похвала, подяка, нагородження грамотами, подарунками. Поширеним було заохочення увагою, коли вчитель виказував зацікавленість до успіхів і переваг учнів, переживав з ними разом горе і радість. Не менш поширеним видом заохочення було застосування як нагороди похвальних відгуків учителів про учня перед усіма учнями школи.

Водночас, як підтвердив аналіз публікацій, не рекомендувалось нагороджувати дітей за успіхи в навчанні, бо, на думку вчителів, успіхи залежать від задатків, які є спадковими. Учнів нагороджували за добру поведінку і доброзичливе ставлення до товаришів.

Зазначимо, що у початкових школах Св. Синоду, зокрема, у церковнопарафіяльних школах, позакласна робота була набагато краще організована, ніж в міністерських. Це пояснювалось тим, що в позакласній роботі вчителі міністерських шкіл не ризикували проводити розваг, бо потрібен був спеціальний дозвіл від представника Міністерства народної освіти, а для церковнопарафіяльних шкіл дозвіл на проведення позаурочної і позакласної діяльності (свята, вечори, читання, екскурсії) слід було мати від священника, який безпосередньо підписував план вчителя і, як правило, довго не вагався. Позакласні заходи в церковнопарафіяльних школах вважались ефективним засобом організації дітей, об'єднання їх у групи.

Вчителями церковнопарафіяльних шкіл позакласні свята організовувались досить часто. Так, у багатьох школах, святкувався день відкриття школи, день св. Кирила й Мефодія, день св. Наума, святкувались особливі дні у кількох житті дітей (Різдво, Новий рік). В окремих школах влаштовували недільні і святкові читання, на які запрошували батьків учнів. На Різдво, на Паску влаштовували літературно-музичні вечори з показом «гуманних картин» (своєрідних спектаклів), хоча свідчень про такі вечори дуже мало [7].

У підготовці вечорів брали участь майже всі учні, тому вчителі кожному учневі давали певні доручення: одні писали сценарії, інші готували обладнання, малювали, ходили по хатах і запрошували односельчан на виставу. На такі свята в школі чи навколо неї збиралось майже все місцеве населення. Гр. Наш, аналізуючи діяльність церковнопарафіяльних шкіл з організації виховної роботи, стверджував, що в програмі свят, які проводили церковнопарафіяльні і міністерські школи (святкування Різдва, Паски) були відмінності. Водночас у програмах церковнопарафіяльних шкіл досить часто «траплялися українські пісні, вірші, ігри» [6, с. 45].

Особливе місце у позакласній роботі займала робота з хором. Організація хору була обов'язкова для кожної церковнопарафіяльної школи. Як правило, вчитель не обмежувався годинами навчального плану,

а працював з хором і в позаурочний час. Шкільні хори співали в святкові дні в церкві, на різних сільських урочистих подіях. Наприклад, шкільний хор села Болотівці 9 травня 1890 р. виступав у м. Острозі з нагоди батальйонного свята. Хор співав молебень. Співаки з'явилися там у свитках, з торбинами через плече, у яких лежали ноти. Хором керував випускник цієї ж школи [12, с. 148].

У недільні та святкові дні діти, які навчались в школі, мали бути на службі в церкві. Діти часто співали під час вечірньої служби, брали участь у церковних процесіях. Найкращі учні (хлопчики) допускалися у вівтар, допомагали виносити кадило, свічки, деяким доручали читати «Апостол».

У публікаціях журналу «Церковно-приходская школа» нами віднайдено свідчення про те, що поширеним видом позакласної діяльності в церковнопарафіяльних школах були шкільні прогулянки та екскурсії, хоча ніяких офіційних розпоряджень із цього приводу не існувало [14]. Як підтверджує аналіз статті «Паломничество учеников начальных народных школ», прогулянки здійснювались найчастіше весною і восени та мали не лише виховний, але й освітній характер. Під час прогулянок вчителі повідомляли дітям інформацію з природознавства, сільського господарства, географії, діти збирали мінерали, рослини, однак окремі прогулянки носили лише розважальний характер [14].

Збереглися спогади учня церковнопарафіяльної школи з м. Кременець Льва Биковського про такі прогулянки: «Після науки навесні інколи ходили від Дубенської «рогатки» через монастирський цвинтар, яр, продирались на гору, на галявину Там разом бавилися всі учні й вчитель. Зав'язувались знайомства, приязнь, пізнавали один одного» [1, с. 60].

В окремих школах практикувались екскурсії до монастирів. Свідчення про таку форму роботи знаходимо у тих же спогадах: «Не раз ходили до Почаєва на 2-3 дні, так бували на Богослужінні в Успенському Соборі, оглядали Лавру, печери. Ходили на дзвіницю Обідали в монастирській їдальні, де написано було по-московськи «стол постный», де нам давали смажені на олії котлети з рижиків й ще щось подібне ...» [1, с. 61]. Екскурсії до святих місць справляли велике враження на дітей, сприяли їх релігійно-моральному вихованню, долучали до християнських цінностей. Історичний огляд місць, знайомство із залишками старовини відігравали освітню роль, а замилювання красою рідної природи, спілкування з наставниками й ровесниками згуртовувало колектив, об'єднувало, діти жваво обмінювались враженнями. Це сприяло вихованню в учнів товариськості, взаємодопомоги, дружби, чемності, щирості тощо.

Поради, які містились на сторінках журналу радили учителям шкіл Св. Синоду толерантно будувати стосунки з батьками дітей, організовувати тісну співпрацю із сім'єю. Батьків радили запрошувати на екзамени, на свята, на виступи хору. Шкільне свято ставало сімейним. Батьки відчували себе учасниками навчально-виховного процесу.

Можливо, саме тому українські селяни досить прихильно ставилися до шкіл Св. Синоду, зокрема до церковнопарафіяльних шкіл.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Таким чином, можна зробити висновок, що позитивним моментом в організації виховного процесу початкових шкіл Св. Синоду було те, що виховання у церковнопарафіяльних школах здійснювалось спільно церквою, школою, сім'єю, громадськістю і ґрунтувалось на релігійних засадах, загальнолюдських та національних цінностях. Виховний вплив здійснювався, насамперед, через зміст освіти, у позаурочній та позакласній діяльності, причому вчителі церковнопарафіяльних шкіл використовували широкий спектр форм, методів і засобів виховання учнів. Особливістю всієї діяльності цих шкіл було домінування виховної мети над дидактичною. Саме ці школи були осередком збереження самобутніх основ православ'я і народності в умовах реалізації державної політики русифікації царської Росії наприкінці XIX – початку XX ст.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у вивченні ролі й місця журналу «Церковно-приходская школа» у поширенні педагогічних ідей просвітителів XIX ст.

Список використаних джерел:

1. Биковський Л. Спомин з дитячих літ / Л. Биковський // Літературна Волинь. – 1955. – Ч. 2. – С. 57–63.
2. Бричок С. Б. Журнал «Церковно-приходская школа» як історико-педагогічне джерело вивчення діяльності церковнопарафіяльних шкіл (кінець XIX – початок XX ст.) / С. Б. Бричок // Педагогічний дискурс. – 2013. – Вип. 15. – С. 92–97.
3. Вишневецький О. Сучасне українське виховання: пед. нариси / О. Вишневецький. – Львів : Львівський обл. наук.-метод. ін-т освіти : Львівське обл. пед. т-во ім. Г. Ващенко, 1996. – 238 с.
4. Всеподанейший отчет обер-прокурора Св. Синода за 1884 год. – СПб., 1884. – 789 с.
5. Гр. Наш. Нова сила / Гр. Наш // Світло. – 1914. – № 9. – С. 40–47.
6. Гр. Наш. Обоє кращі / Гр. Наш // Світло. – 1913. – № 5. – С. 36–47.
7. Из заметок сельского учителя // Церковно-приходская школа. – 1892. – март. – С. 86–89.
8. Кравець В. П. Історія української школи і педагогіки : Курс лекцій: Навч. посібник для пед. вузів / В. П. Кравець . – Тернопіль : Б.в., 1994. – 359 с.
9. Макковейский Н. Педагогика древних отцов и учителей церкви / Н. Макковейский. – К. : Тип. Петра Барского, 1897. – 81 с.
10. Миропольский С. И. Очерк истории церковно-приходской школы от первого ее возникновения на Руси до настоящего времени / С. И. Миропольский. – 2-е изд. – СПб., 1910. – 224 с.
11. Нариси історії українського шкільництва. 1905–1933: Навч. посібник / О. В. Сухомлинська та ін.; За ред. О. В. Сухомлинської. – К. : Заповіт, 1996. – 304 с.

12. Необычный певческий хор в сельской церкви // Церковно-приходская школа. – 1891. – май. – С. 148.
13. Омельчук В. В. Розвиток освіти на Волині (друга половина XIX – початок XX ст.): Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / В. В. Омельчук; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2002. – 20 с.
14. Паломничество учеников начальных народных школ // Церковно-приходская школа. – 1891.– декабрь. – С. 269–276.
15. Петренко І. М. Церковнопарафіальні школи Лівобережної України в системі освітньої політики уряду Російської імперії (1884–1917 рр.). / І. М. Петренко. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. – 206 с.
16. Порядок (дисципліна) в школі // Церковно-приходская школа. – 1892. – январь. – С. 323–328.
17. Постановка учебно-воспитательного дела в церковно-приходской школе // Церковно-приходская школа. – 1891. – август. – С. 24–40.
18. Практические советы неопытному учителю // Церковно-приходская школа. – 1892. – март. – С. 142–160.
19. Энциклопедический словарь Брокгауза и Эфрона. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vehi.net/brokgauz/all/111/111962.shtml>

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED:

1. Bykovsky Lev. Spomyn z dytyachykh lit [Memories of childhood] / L. Bykovsky // Literaturna Volyn. – 1955. – Ch. 2. – S. 57–63. (in Ukrainian)
2. Brychok S. B. Zhurnal “Tserkovno-trykhdodskaia shkola” yak istoryko-pedahohichne dzherelo vuvchennia diyalnosti tserkovnoparafiialnykh shkil (kinets XIX – pochatok XX st.) [The magazine “Parochial school” as a historical and pedagogical source of knowledge of the activities of the parish schools (the end of XIX – beginning of XX centuries)] / S. B. Brychok // Pedahohichniy dyskurs. – 2013. – Vyp. 15. – S. 92–97. (in Ukrainian)
3. Vyshnevsky O. Suchasne ukrayinske vykhovannya: ped. narysy [Modern Ukrainian education: ped. essays] / O. Vyshnevsky. – Lviv : Lvivsky obl. nauk.-metod. in-t osvity : Lvivske obl. ped. t-vo im. H.Vashchenka, 1996. – 238 s. (in Ukrainian)
4. Vsepoddanejšij otchet ober-prokurora Sv. Sinoda za 1884 god.[Submitted report of the chief Procurator of St. Synod in 1884] – S.Pb., 1884. – 789 s.(in Russian)
5. Hr. Nash. Nova syla [New power] / Hr. Nash // Svitlo. – 1914. – № 9. – S. 40–47.(in Ukrainian)
6. Hr. Nash. Oboye krashchi [Both the best] / Hr. Nash // Svitlo. – 1913. – № 5. – S.36–47. (in Ukrainian)
7. Iz zametok selskogo uchitelja [Notes from the village teachers] // Cerkovno-prihodskaja shkola. – 1892. – mart – S. 86–89. (in Russian)
8. Kravets V. P. Istoriya ukrayinskoyi shkoly i pedahohiky [History of Ukrainian school and pedagogics] : Kurs lektsiy: Navch.posibnyk dlia ped.vuziv / V. P. Kravets' . – Ternopil' : B.v., 1994. . – 359 s. (in Ukrainian)

9. Makkovejskij N. Pedagogika drevnih otcov i uchitelej cerkvi [Pedagogy of the ancient fathers and teachers of the Church] / N. Makkovejskij. – K.: Tip. Petra Barskogo, 1897. – 81 s. (in Russian)
10. Miropolskij S. I. Oчерk istorii cerkovno-prihodskoj shkoly ot pervogo ee vozniknovenija na Rusi do nastojashhego vremeni [Essay on the history of the parish school from its first appearance in Russia to nowadays] / S. I. Miropol'skij. –2-e izd. – S.Pb,1910. – 224 s. (in Russian)
11. Narysy istoriyi ukrajinskoho shkilnytstva. 1905–1933: Navch. posibnyk [Essays on the history of Ukrainian school education. 1905-1933] / O. V. Sukhomlynska ta in.; Za red. O. V. Sukhomlynskoyi. – K.: Zapovit, 1996. – 304 s. (in Ukrainian)
12. Neobychnyj pevcheskij hor v sel'skoj cerkvi [An unusual choir singing in a rural Church] // Cerkovno-prihodskaja shkola. – 1891. – maj – S.148.(in Russian)
13. Omelchuk V. V. Rozvytok osvity na Volyni (druha polovyna XIX – pochatok XX st.) [The development of education in Volhynia (the second half XIX – beginning XX century)] : Avtoref. dys... kand. ped. nauk: 13.00.01 / V. V. Omel'chuk; Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova. – K., 2002. – 20 s. (in Ukrainian)
14. Palomnichestvo uchenikov nachalnyh narodnyh shkol [The pilgrimage of the students of elementary public schools] // Cerkovno-prihodskaja shkola. – 1891.– dekabr' – S. 269–276. (in Russian)
15. Petrenko I. M. Tserkovnoparafijalni shkoly Livoberezhnoyi Ukrayiny v systemi osvitynoi polityky uryadu Rosijskoyi imperiyi (1884–1917 rr.) [Parish school of left-Bank Ukraine in the system of educational policy of the government of the Russian Empire (1884-1917)] / I. M. Petrenko. – Poltava: RVV PUSKU, 2008. – 206 s. (in Ukrainian)
16. Porjadok (disciplina) v shkole [The order (discipline) in school] // Cerkovno-prihodskaja shkola. –1892. –janvar' – S.323–328. (in Russian)
17. Postanovka uchebno-vospitatel'nogo dela v cerkovno-prihodskoj shkole [The formulation of education in parish school] // Cerkovno-prihodskaja shkola. –1891. – avgust – S.24–40. (in Russian)
18. Prakticheskie sovety neopytnomu uchitelju [Practical advice to an inexperienced teacher] // Cerkovno-prihodskaja shkola. – 1892.– mart – S.142–160. (in Russian)
19. Jenciklopedicheskij slovar' Brokgauza i Jefrona [Brokgaus and Efron's encyclopedic dictionary] / Rezhim dostupu: <http://www.vehi.net/brokgauz/all/111/111962.shtml> (in Russian)

Аннотация. В статье на материалах журнала «Церковно-приходская школа» раскрыта специфика воспитательного процесса в начальных школах Св Синода. Выяснено, что воспитание в этих школах осуществлялось совместно церковью, школой, семьей, общественностью и основывалось на религиозных началах, общечеловеческих и национальных ценностях. Доказано, что воспитательное влияние осуществлялось, прежде всего, через содержание образования, во внеурочной и внеклассной

деятельности, причем учителя церковноприходских школ использовали широкий спектр форм, методов и средств воспитания учеников. Именно начальные школы Св. Синода были сердцевиной сохранения самобытных основ православия и народности в условиях реализации государственной политики русификации царской России русификации украинского населения в конце XIX – начале XX ст.

Ключевые слова: воспитательный процесс, начальные школы Св. Синода, журнал «Церковно-приходская школа», христианская мораль.

Abstract. The article in the magazine "The parish school" author disclosed the specifics of the educational process in primary schools St. Synod. The author found that education in these schools was carried out jointly by the church, school, family, community and was based on religious principles, human and national values. We proved that nurturing carried out primarily by the content of education, after-hour and after-school activities, teachers and parish schools have used a wide range of forms, methods and means of education of students. These primary schools St. Synod were the focus of conservation original foundations of Orthodoxy and nationalism in terms of implementing the state policy of tsarist Russia in the late XIX – early XX century.

Key words: educational process, primary schools St. Synod magazine "The parish school", Christian morality.

Стаття надійшла до редакції 17.05.2016

А. І. Шидловський

ЗМІСТОВНО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИКО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Анотація. У статті уточнено сутність поняття «особливості технології» професійної компетентності майбутніх вчителів фізико-технологічного профілю. Здійснено системне вивчення феномена професійної компетентності, визначено і описано його структуру. Проаналізовано технології формування професійної компетентності майбутніх вчителів фізико-технологічного профілю в сучасному світі. Описано програму, розроблену на основі проектно-модульної форми організації освітнього простору. Розкрито головні напрями розвитку професійної компетентності студентів.

Ключові слова: майбутні вчителі, професійна компетентність, технології, професійна діяльність, академічна успішність, соціальні зв'язки, самостійна робота.

Постановка проблеми. Основний зміст проблемної ситуації для майбутніх вчителів фізико-технологічного профілю складає інтенсивний розвиток мотиваційної організації особистості, пов'язаний не тільки з

Наукове видання

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ
Збірник наукових праць

Випуск 3

Упорядники:
проф. **Петренко О.Б.**, доц. **Ціпан Т.С.**

Науково-бібліографічне редагування:
наукова бібліотека РДГУ

Підписано до друку 26.05.2016 р.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 22,7. Замовлення №191/1. Наклад 300

Віддруковано засобами різнографічного друку
редакційно-видавничого відділу
Рівненського державного гуманітарного університету
33027, Рівне, вул. С.Бандери, 12; тел.: 0-362-26-48-83

I – 66 **Інноватика у вихованні** : зб. наук. пр. Вип. 3 / упоряд.
О. Б. Петренко ; ред. кол. : О. Б. Петренко, Н. М. Гринькова,
Т. С. Ціпан та ін. – Рівне : РДГУ, 2016. – 327 с.

УДК 37 : 005.591.6
ББК 74.200

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2016